

מכון שלום הרטמן • תכנית בארי

ידאש השנה לאילנות' במקורו היה התאריך שממנו מתחילים לחשב את גיל האילן על מנת לדעת ממתי יש להפריש מעשרות מפירותיו. במרוצת הדורות קיבל מועד זה צורות ופנים שונים בהתאם למצב הפיזי והרוחני בו היה שרוי עם ישראל. שינויים אלו באים לידי ביטוי בשני השירים שבהם עוסק שיעור זה. כל שיר משקף תקופה אחרת ותפיסה שונה של המועד.

מטרות השיעור

1. לעמוד על השינוי שחל בטוי בשבט במרוצת הדורות.
2. להעלות למודעות את הצורך בשינוי על מנת ליצור זיקה למסורת.
3. להיחשף לזמר העברי ככלי ללימוד התרבות היהודית-ישראלית.

מבנה השיעור

1. חלוקת דפי מקורות ולימוד בחברותות.
2. מעבר על הדפים במליאה.
3. השמעת השירים.

מהלך השיעור

1. נחלק לתלמידים דף מקורות ונבקש מהם לעבוד על הדף בחברותות (20 דקות).
 2. נעבור עם התלמידים על המקורות שלמדו (10 דקות).
 3. נשמיע לתלמידים את השירים.
 4. נבקש מהתלמידים לחשוב על מועד / אירוע / טקס אחר שהם מכירים שעבר שינוי במרוצת הזמן. מהו הטקס? מה הוביל לשינוי? מתי השינוי הוא חיוני? מתי השינוי הוא הרסני?
- התלמידים יכולים לחשוב על טקסים שהיו להם בבית ספר יסודי ולא מתקיימים עוד בבית הספר התיכון - מדוע?

תכנית בארי

כיתה ח' ◀ דף מקורות

שֶׁלַג עַל עִירֵי כָּל הַלְּיָלָה נָח,
אֶל אַרְצוֹת הַחֶם אֱהוּבֵי הַלֵּךְ.
שֶׁלַג עַל עִירֵי וְהַלְּיָלָה קָר,
מֵאַרְצוֹת הַחֶם לִי יָבִיא תָּמָר.

דְּבַשׁ הַתְּאֵנָה, מִתֵּק הַחֶרוֹב
וְאוֹרֶחַת גַּמְלִים עֲמוּסֵי כָּל טוֹב.
הִנֵּה שׁוֹב יָשׁוּב שְׁמֵשׁ לְכָבִי
וּמִשֵּׁם תִּפּוּחַ זֶהָב יָבִיא.

שֶׁלַג עַל עִירֵי נָח כְּמוֹ טְלִית,
מֵאַרְצוֹת הַחֶם מָה הַבֵּאתָ לִּי?
שֶׁלַג עַל עִירֵי שֶׁלַג עַל פָּנָי
וּבִתּוֹךְ הַפְּרִי כָּל גַּעְגּוּעֵי.

- ◀ היכן נמצא לדעתכם הדובר בשיר ועל איזה מקום הוא חולם?
- ◀ היכן גדלים הפירות המוזכרים בשיר?
- ◀ מדוע לדעתכם מייבשים פירות?
- ◀ האם יש מאכלים שאתם אוהבים במיוחד כי הם מזכירים לכם דברים נעימים? אם כן, ספרו.
- ◀ לאלו מאכלים נמחה הדובר שבשיר? מה הוא מבקש להזכיר באמצעותם ומדוע?

נקודות לדיון

כָּךְ הוֹלְכִים הַשּׁוֹתְלִים
רוֹן בֵּלֶב וְאֵת בֵּיד
מִן הָעִיר וּמִן הַכֶּפֶר
מִן הָעֵמֶק מִן הַהָר
בְּטוֹ' בְּשַׁבָּט.

- ◀ מהו העיסוק המרכזי בטו' בשבט על פי שיר זה?
- ◀ מדוע לדעתכם נבחר טו' בשבט לעיסוק זה?
- ◀ האם לדעתכם יש לציין את טו' בשבט גם בימינו באופן זה? נמקו.

נקודות לדיון

- ◀ מהם ההבדלים ביחס לטו' בשבט בין שני השירים?
- ◀ שערו איזו תקופה מייצג כל שיר.

נקודות לסיכום

פירות חמישה עשר חילים ולחן: נעמי שמר

כך הולכים השותלים חילים: יצחק שנהר לחן: ידידיה אדמון

על המקורות ◀ דף למורה

טו בשבט נזכר לראשונה במקורותינו במשנה במסכת ראש השנה פרק א' משנה א'. משמעותו שם נושאת אופי מאוד טכני. גיל האילן שנותן פירות חשוב על מנת לחשב ממתי פירותיו מותרים באכילה. עד השנה השלישית פירותיו בגדר ערלה, אסורים במאכל ובהנאה, את פירות השנה הרביעית יש להביא לבית המקדש ומהשנה החמישית ואילך מותר לאכול וליהנות מן הפירות.

במרוצת הדורות עבר טו' בשבט גלגולי משמעות ונטען בתכנים שונים בהתאם למצב הנתון בו שרוי היה עם ישראל. שני השירים המובאים בשיעור זה משקפים שני גלגולים של המועד.

השיר לקוח מתוך ההצגה "מסעות בנימין השלישי" מאת מנדלי מוכר ספרים. פירות חמישה עשר הוא כינוי לפירות שאוכלים בחמישה עשר (טו') בשבט. השיר משקף מצב של עם השרוי בגלות, ולו כמיהה גדולה לארץ ישראל. בגלות האירופית חודש שבט הוא חודש חורפי ומושלג. ארץ ישראל היא מושא הכמיהה הבלתי ניתן להשגה. השיר מתאר את הציפייה הגדולה של היושבים בגולה לפירות המיובשים המובאים מארץ ישראל. כל הכמיהה הגעגועים והאהבה לארץ ישראל - משאת נפש לא מושגת - מתממשים לרגע קט באכילת הפרי שמקורו בארץ "ובתוך הפרי כל געגועי".

התאנה והתמר פירות משבעת המינים, החשוב שאינו משבעת המינים מוזכר לרוב בסיפורי חז"ל, התפוז הוא מאפיין מודרני של פירות הארץ. כל אלו משמשים בערבוביה את הדוברת כדי לתאר את הפירות המייצגים באופן מובהק את הארץ בתקופות שונות. הדוברת מעמידה אופזיציה בשיר בין הגולה המושלגת, הקרה, לבין ארץ ישראל החמה והנעימה.

השיר מבטא את חגיגות טו' בשבט עם ראשית הציונות כאשר ראש השנה לאילן הפך להיות חג הנטיעות, הפרחת השממה, ביטוי לעשייה ולהגשמת ערכים ציוניים וחיבורם למועד מלוח השנה העברי. טו בשבט נזכר לראשונה במקורותנו במשנה במסכת ראש השנה פרק א' משנה א'. משמעותו טכנית בלבד. גיל האילן שנותן פירות חשוב על מנת לחשב ממתי פירותיו מותרים באכילה (עד השנה השלישית פירותיו בגדר ערלה, אסורים במאכל ובהנאה, את פירות השנה הרביעית יש להביא לבית המקדש ומהשנה החמישית ואילך מותר לאכול וליהנות מן הפירות). התנועה הציונית יצקה תכנים חדשים רבי משמעות של התיישבות, כיבוש השממה, אהבת הארץ וכיוב' למועד הנתון והשיר כך הולכים השותלים מבטא את שמחת השותל נוכח מימוש ערכיו.

פירות חמישה עשר

כך הולכים השותלים